

ISIRIQ (PEGANUM HARMALA L.) O‘SIMLIGINING DAVOLASHDAGI ROLI VA FARMAKOLOGIK AHAMIYATI

Xamrayev Rashid Ravshan o‘g‘li

E-mail: khamrayevrashid@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-0249—3793

Shukurov Fazliddin Abdinazar o‘g‘li

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy maqola isiriq (*Peganum harmala* L.) o‘simligining biologik xususiyatlari va uning tibbiyotdagi qo‘llanilishiga bag‘ishlangan. Tadqiqotda isiriq tarkibidagi alkaloidlar — harmalin, harmin va boshqa bioaktiv moddalarning inson organizmiga ta‘siri ilmiy asosda tahlil qilindi.

Natijalarga ko‘ra, isiriq kuchli antimikrob, antiparazitar, yallig‘lanishga qarshi va neyrotrop xususiyatlarga ega bo‘lib, xalq tabobatida keng qo‘llaniladi. Zamonaviy tadqiqotlar uning markaziy nerv tizimi va immun tizimiga ta‘sirini ham tasdiqlamoqda.

World Health Organization ma‘lumotlariga ko‘ra, dorivor o‘simliklardan foydalanish global miqyosda ortib bormoqda, bu esa isiriq kabi o‘simliklarning ilmiy o‘rganilishini dolzarb qiladi.

KALIT SO‘ZLAR: isiriq, *Peganum harmala*, alkaloidlar, harmalin, harmin, fitoterapiya, dorivor o‘simliklar, antimikrob ta‘sir, xalq tabobati

KIRISH

Isiriq (*Peganum harmala* L.) Markaziy Osiyo hududida keng tarqalgan dorivor o‘simliklardan biri bo‘lib, u qadimdan xalq tabobatida turli kasalliklarni davolashda qo‘llanib kelinadi. Ushbu o‘simlik asosan cho‘l va yarim cho‘l hududlarda o‘sadi va tarkibida biologik faol alkaloidlar mavjudligi bilan ajralib turadi.

Isiriq tarkibidagi harmalin, harmin va harmol kabi alkaloidlar markaziy nerv tizimiga ta‘sir etuvchi kuchli moddalardir. Ular neurotransmitterlar almashinuviga ta‘sir ko‘rsatib, sedativ va antidepressant effektlar yuzaga keltirishi mumkin. Shu bilan birga, isiriqning antimikrob va antifungal xususiyatlari ham ilmiy jihatdan o‘rganilgan.

Zamonaviy tibbiyotda dorivor o‘simliklarga bo‘lgan qiziqish ortib borayotganligi sababli isiriqning farmakologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

MATERIALLAR VA USULLAR

Mazkur tadqiqotda isiriq o'simligining kimyoviy tarkibi va farmakologik xususiyatlarini o'rganish uchun zamonaviy ilmiy adabiyotlar, laboratoriya tahlillari va eksperimental ma'lumotlar asos qilib olindi.

Isiriq tarkibidagi alkaloidlar xromatografik va spektrofotometrik usullar yordamida tahlil qilindi. Shuningdek, uning antimikrob va yallig'lanishga qarshi xususiyatlari laboratoriya sharoitida baholandi.

Eksperimental tadqiqotlarda isiriq ekstraktining organizmga ta'siri, ayniqsa nerv tizimi va immun tizimiga ta'siri o'rganildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, isiriq tarkibida biologik faol alkaloidlar yuqori miqdorda mavjud bo'lib, ular turli fiziologik jarayonlarga ta'sir ko'rsatadi. Isiriq ekstrakti antimikrob ta'sir ko'rsatib, bakteriyalar va zamburug'larning o'sishini to'xtatadi.

Shuningdek, uning markaziy nerv tizimiga ta'siri natijasida sedativ va tinchlantiruvchi effekt kuzatilgan. Ba'zi tadqiqotlarda isiriq ekstrakti depressiya simptomlarini kamaytirishda samarali ekanligi aniqlangan.

Immun tizimga ta'siri jihatidan isiriq yallig'lanish jarayonlarini kamaytirib, organizmning qarshilik qobiliyatini oshiradi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar isiriq o'simligining yuqori farmakologik faolligini tasdiqlaydi. Uning tarkibidagi alkaloidlar organizmda turli tizimlarga ta'sir ko'rsatadi.

Isiriqning antimikrob xususiyati uni infeksiyon kasalliklarni davolashda qo'llash imkonini beradi. Shu bilan birga, uning nerv tizimiga ta'siri uni nevrologik kasalliklarda qo'llash istiqbollari kengaytiradi.

Biroq, isiriq tarkibidagi alkaloidlar kuchli ta'sirga ega bo'lganligi sababli uni ehtiyotkorlik bilan qo'llash zarur. Yuqori dozada u toksik ta'sir ko'rsatishi mumkin.

XULOSA

Isiriq o'simligi biologik faol moddalarga boy bo'lib, u antimikrob, yallig'lanishga qarshi va neyroprotektiv xususiyatlarga ega. Ushbu o'simlik xalq tabobatida keng qo'llanilib, zamonaviy tibbiyotda ham istiqbolli dorivor vosita hisoblanadi.

Kelgusida isiriq asosida yangi dori vositalarini ishlab chiqish va uning farmakologik xususiyatlarini chuqur o'rganish muhim ilmiy yo'nalish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. Medicinal Plants Report, 2022
2. Moloudizargari M. *Peganum harmala pharmacology*. Journal of Ethnopharmacology, 2019
3. Herraiz T. *Harmala alkaloids: pharmacological effects*. Food Chemistry, 2020
4. Ziyonet portali — dorivor o‘simliklar
5. O‘zbekiston ilmiy tadqiqot institutlari ma’lumotlari, 2023